

heet dan evolutie, en reeds die naam is voor velen wetenschappelijke ijk.

Enkele kloeker geesten, of *enfants terribles*, protesteeren tegen dat geknutsel. En zoo komt HAMON met kracht er tegen op, het bloot staan aan maatschappelijke reactie verantwoordelijkheid te heeten; in plaats van „responsabilité sociale” nemen men „reactivité sociale.” ²³²⁾

De zedelijke verantwoordelijkheid van den mensch voor zijne daden wordt geloochend. Tot zelfs met een beroep op Gods Woord. Dat Woord dankbaar te waardeeren als een licht op het pad, en een lamp voor den voet, — men denkt er niet aan. De duisternis buiten dat Woord is veel wetenschappelijker. Maar het kan daarom nog wel dienst doen. Voor KAPPEIJNE's ongekuischte spotternij ²³³⁾. Voor VAN HOUTEN's ontzettend profaneeren ²³⁴⁾. Of om geheel tegen dat Woord ingaande leeringen wat op te tuigen, al verraadt het ook groote oppervlakkigheid. Zoo spreekt PRINS van de legende, dat Izaäk geofferd is” ²³⁵⁾. Ja waarlijk eene legende! En LOMBROSO, die in de besnijdenis bij de Israëlieten bewijs ziet, dat de menschenoffers veelvuldig waren, als voorbeeld daarvan behalve Izaäk ook Jephta's dochter aanhaalt ²³⁶⁾. Hoe komt men er aan? MODDERMAN wil zijne straftheorie steunen met te zeggen, dat de eerste straf in de Heilige Schrift was het opleggen van den arbeid ²³⁷⁾. Een kind moet beter weten. En zoo voert LAPLAIGNE zelfs des Heilands kruiswoord: „Vader, vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen”, als bewijs aan „d'une bouche autorisée”, dat er geene zedelijke verantwoordelijkheid is ²³⁸⁾.

Ja, die moet weg. Of althans *pro memorie* worden uitgetrokken. Inderdaad mag er niet meê gerekend worden. En ook kan zij op naturalistisch en deterministisch standpunt niet blijven. HAMON zegt het wat kras, maar toch is het de consequentie van wat men in den grond ook bij anderen vindt: „Il est en effet contre la raison humaine de considérer comme responsables des automates, des êtres invinciblement obligés d'être comme ils sont. On n'estime pas responsable le roc qui, en s'écroulant, écrase ce qui est sur son passage. On n'estime pas responsable le tigre qui attaque et tue un homme. On ne doit pas estimer responsable l'homme qui agit, car il est aussi automate que le